

KUR'AN ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER VE YÖNTEM-TEKNİKLER

Nazif YILMAZ

İstanbul
Aralık 2012

GİRİŞ

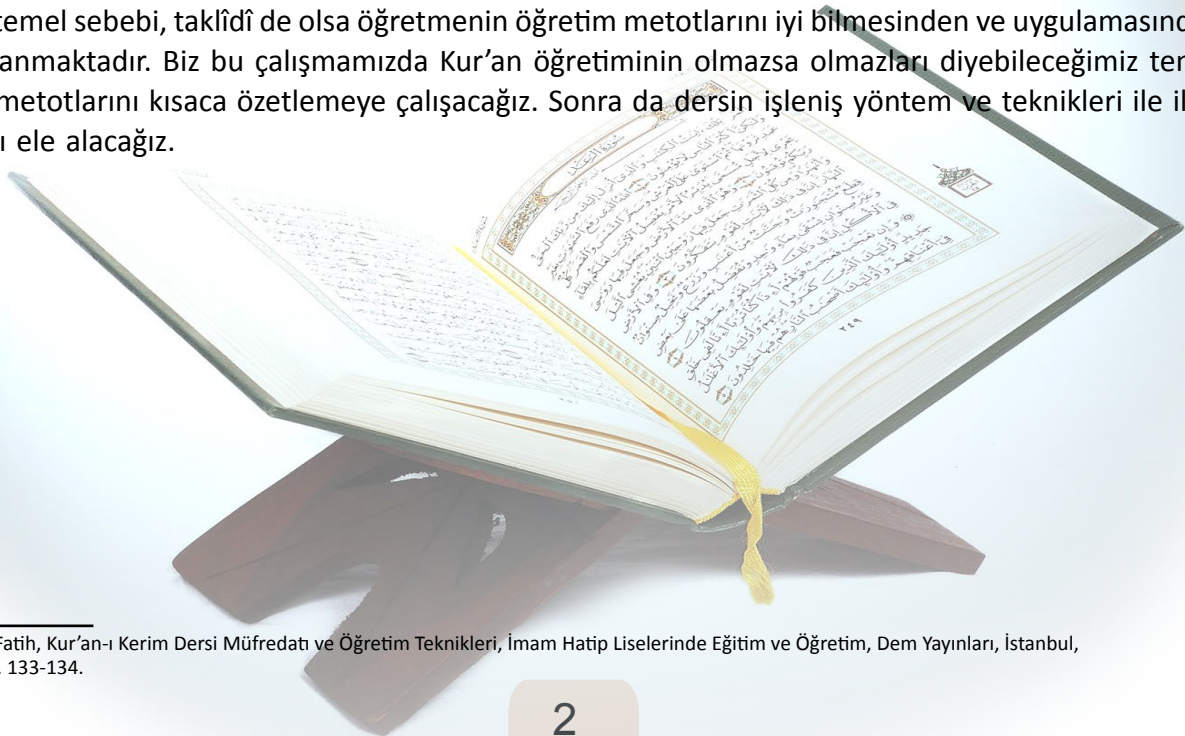
Kur'an-ı Kerim, insanlığın kurtuluşu için, kulların ihtiyaçlarına göre rehber olarak gönderilen ve kıyamete kadar da hükmü geçerli olan en son ilahî kitaptır. İslam dininin iki temel kaynağının birincisidir. Kur'an-ı Kerim, İslâm dininde merkezî bir yere ve öneme sahiptir.

Kur'an-ı Kerim, Arapça bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim metninin doğru bir şekilde okunabilmesi için Arap alfabesinin öğrenilmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'in, diğer Arapça metinlerden farklı olarak kendine özgü bir okunma biçimi vardır. Din alanında toplumun temel ihtiyaçlarına cevap verme ve Kur'an öğretme konumunda olanlar, Kur'an-ı Kerim'in okunuşu ile ilgili teknikleri ve kuralları, uygulamalı bir biçimde öğrenmeli, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumalı ve öğretmelidirler.

Kur'an-ı Kerim öğretmeni en başta icracı, yani teorik bilgileri bir taraftan öğretirken diğer taraftan onları en doğru ve en güzel biçimde seslendirmek suretiyle uygulayıcı konumundadır. Kur'an öğretmeni ayetleri oluşturan harfleri, kelimeleri ve cümleleri bizzat okuyarak, gerektiğinde tekrar yaparak Kur'an dersini hem nazari hem de tatbiki bir çerçevede yürüten bir eğiticidir. Bu nedenle iyi bir Kur'an eğitimi için seçilecek hocanın okutuculuğu yanında okuyuculuk özelliği de olmalıdır. Kur'an eğitim ve öğretiminde başarı mevzuat ya da müfredatta değil, Kur'an öğretmenin ehliyetinde aranmalıdır.¹

Kur'an öğretmenin ehliyeti, öncelikle alan bilgisinin ve okuma becerisinin iyi olmasını gerektirir. Sonra da sahip olduğu bu bilgi ve beceriyi en güzel yöntemlerle öğrencilerine kazandırabilmesi şarttır. Kur'an okuma bilgisi ve becerisinin kazandırılmasında Karî ve Mukrî (okuyucu ve okutucu) vasfına sahip bir hocanın Kur'an öğretiminde temel öğretim ilkelerini ve metotlarını bilmesi ve uygulaması gerekir. Bu durum Kur'an öğretiminde kaliteyi arttıracak ve vasıflı öğrencilerin yetişmesini sağlayacaktır.

Kur'an dersinde verimliliği artırmak için ders hocasının kalitesi, vasıflılığı, yetmişliği ve yenilikleri takip ederek gelişmiş metotları kullanması önemli rol oynamaktadır. Kur'an'ı çok güzel okuyan her insan, Kur'an'ı çok güzel öğretebilir diye bir kural yoktur. Kur'an kıraati ve sesi güzel olan nice insanlar vardır ki istenilen düzeyde bir Kur'an eğitimi verememektedirler. Fakat orta düzeyde ses ve kıraata sahip olan ya da ses güzelliği olmadığı halde harflerin mahreç ve telaffuzlarını çok iyi uygulayan, tecvitli okuyuşu mükemmel olan bir çok öğretici / hoca/ öğretmen iyi bir Kur'an eğitimi verebilmektedir. Bunun temel sebebi, taklîdî de olsa öğretmenin öğretim metotlarını iyi bilmesinden ve uygulamasından kaynaklanmaktadır. Biz bu çalışmamızda Kur'an öğretiminde olmazsa olmazları diyebileceğimiz temel ilke ve metotlarını kısaca özetlemeye çalışacağız. Sonra da dersin işleniş yöntem ve teknikleri ile ilgili konuları ele alacağız.

1 Çollak, Fatih, Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri, İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim, Dem Yayınları, İstanbul, 2005, s. 133-134.

I. KUR'AN ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER

Eğitimdeki temel ilkelerin yanı sıra Kur'an öğretimine has bazı ilkeler vardır. Her şeyden önce Kur'an'ın Allah kelamı olması, onun öğrenilmesi ve öğretilmesinin ibadet olmasını sağlamaktadır. Kur'an öğretiminin dini bir yönü ve bağlayıcılığı vardır. Onun öğretim ve öğreniminin kural ve ilkeleri çağdaş eğitim normlarından önce, şer'î hükümlere boyun eğmiştir.² Kur'an öğretiminin temel ilkelerini (olmazsa olmazlarını) maddeler halinde sıralayalım:

1. İhlas: Kur'an öğretiminde temel ilke ihlas ve samimiyettir. Öğretmen Allah'ın kelamını öğrettiğini düşünerek ibadet bilinciyle hareket etmelidir. Öğretim ve öğrenimdeki beklentilerin en üst seviyede gerçekleşmesi için öğretmen ve öğrencilerin ihlaslı ve samimi olması gerekir. Kur'an öğrenme ve öğretimi Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak, O'nun kitabını anlamak, öğrenmek ve öğretmek gayesiyle yapılmalıdır. "Sizin en hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir"³ hadis-i şerifinin sırrına mazhar olmak gayreti olmalıdır.

2. Kıraatta Asla Uygunluk: Kur'an öğrenimi ictihada bağlı bir husus değildir. Onun okunuşu kıyamete kadar aynıdır. Şartlara ve zamana göre değişmesi mümkün değildir. Kur'an'ın öğrenildiği gibi okunması ve öğretilmesi gerekir. Aksi halde ilâhî kitabın tahrifine kapı aralanmış olacaktır. Lafızlar mânânın kılıfıdır. Lafzın korunması mânânın korunmasıdır. Lafzın tahrifini önlemek için okuma senedinin kesintisiz olarak Rasûlullah (s.a.v.) Efendimize ulaşması gerekir. Kıraatin sahih senedle nakledilmesi şarttır. Arapça gramer kurallarına ve Mushaf yazısına (imlâya) uygun olsa dahi sahih bir isnadla nakledilmeyen kıraatler kabul edilmez. Kur'an'ın tarifinde geçen "tevatürle nakledilmesi" onun isnadının sahliliğine ve asla uygunluğuna işaret etmektedir.

3. Bir Üstaddan Öğrenmek: Kur'an kıraatinde sözlü nakil esastır. Mushaflarda yazılı olan kelam-ı ilâhî'nin tecvidli olarak okunabilmesi, öğrenilmesi ve öğretilmesi ancak ağız (müştâfehe) yoluyla mümkündür. Dolayısıyla Kur'an öğretimi kitâbî olmayıp telakkî yoluyla olmaktadır. Mutlaka bir üstaddan; fem-i muhsin'den azhzetmek gerekir. Cebraîl (a.s.), Kur'an'ı telakki yoluyla Allah'tan aldığı gibi Peygamberimize öğretmiş; Peygamberimiz de onu yine telakkî yoluyla kendisine öğretildiği şekliyle ashabına okumuştur. Kur'an'ın öğretildiği şekliyle alınmasını emreden ayet-i kerimenin meali şöyledir: "Kur'an'ı sana okuduğumuzda, sen (yalnızca) onun okunuşuna uy, takip et"⁴ Peygamberimiz'in "Kur'an'ı indirildiği gibi tatlı ve hoş bir şekilde okumak isteyen Abdullah b. Mes'ûd gibi okusun"⁵ benzer hadisleri de Kur'an'ı bir fem-i muhsin'den öğrenmek gerektiğine işaret etmektedir.

4. Tecvidli Okumak: Kur'an tertil üzerine indirilmiştir.⁶ Allah Teâlâ "Kur'an'ı tertil üzere oku!"⁷ emriyle Peygamberimize ve onun şahsında bütün Müslümanlara bir sorumluluk yüklemiştir. "Tertil" kelimeyi Hz. Ali (r.a.), "herflerin mahreçlerinden doğru telaffuz edilmesi ve tilâvet esnâsında durulacak yerlerin iyi bilinmesi" olarak açıklamıştır.⁸ Bahsi geçen tertil ancak tecvid ilmînin öğrenilmesi ve uygulanması ile mümkündür. Tecvid ise, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma kurallarını içeren bir ilimdir. Tecvid ilminin amacı Kur'an'ın indirildiği şekilde okunmasını sağlamaktır. Tecvid ilmîne riâyet ederek Kur'an

² Hasan, Ömer Halil, (çev.Yusuf Alemdar), Kur'an-ı Kerim Öğretimi, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. VIII/1, s. 261-291, Haziran, 2004, Sivas.

³ Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an, 21.

⁴ Kıyâmet Sûresi, 18. âyet.

⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.I, s.26.

⁶ Furkan Sûresi, 32. âyet.

⁷ Müzzemmil Sûresi, 4. âyet.

⁸ İbn Cezerî, en-Neşr fî kıraati'l-Aşr, c.I, s. 29.

okuyan kimse, Kur'an'ı Arapça'nın fonetiğine uygun bir ses âhengiyle doğru ve güzel okur. Hatalı ve yanlış okuyuşlardan korunmuş olur. Kur'an tilâvetinde istenen tegannî şartı⁹ ancak tecvid ile yerine getirilebilir.

5. Harflerin Doğru Telaffuz Edilmesi: Kur'an-ı Kerim sûrelerden, sûreler âyetlerden, âyetler cümlelerden, cümleler kelimelerden, kelimeler de harflerden oluşmaktadır. Allah Teâlâ'nın kelâmının en küçük birimi harflerdir.¹⁰ Harflerin mahreçlerini bilmek ve her bir harfin hakkını vererek mahrecinden telaffuz etmek Kur'an Kiraatinin olmazsa olmazıdır. Ana dili Arapça olmayan insanlar için bu durum daha da ayrı bir önem arz etmektedir. Kur'an harflerinin doğru seslendirilmesi ve telaffuzu tilâvetin esasıdır. Kur'an öğretiminde ses eğitimi de diyebileceğimiz mahreç çalışması veya tashih-i hurûf çalışması özenle yerine getirilmelidir. Tashih-i hurûf çalışması olmaksızın Kur'an öğretmek veya öğrenmek sağlam olmayan tuğlalarla ev yapmaya benzer. Bir başka ifadeyle harflerin mahreçlerinden doğru telaffuzu vücudun sağlam hücrelerden teşekkülü gibidir. Kur'an öğretiminde başlangıçta ve uygun zaman dilimlerinde bütün harfler, harekeli, cezimli, şeddeli ve meldi olarak tek tek telaffuz edilmelidir.

6. Tedebbür ve Tefekkür Merkezli Öğretim: Kur'an öğrenmekten, okumaktan ve öğretmekten gaye onun anlaşılmasıdır. Kur'an öğretiminde temel ilke, lafız ve mânâ bütünlüğünü dikkate alarak bir öğretim yaklaşımı uygulamaktır. Ayet-i kerimede "Bu Kur'an çok mübârek bir kitaptır. Onu sana indirdik ki âyetlerini düşünsünler ve akli selim sahipleri öğüt alsınlar"¹¹ buyrulmaktadır. Bir başka ayette de "Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"¹² buyrulmaktadır. Kur'an üzerinde tefekkür ve tedebbür emredilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Kur'a öğreniminde ve öğretiminde beş temel hedef gözetilmelidir. Bu hedefler: Öğrenmek, okumak, anlamak, yaşamak ve öğretmektir. Kur'an öğretiminde bu beş temel hedeften biri olan "anlamak" üzerine planlamalar yapılmalı, derslerde okunan sure ve ayetlerin muhtevâsını hazmettirmek ve öğretmek de planlanmalıdır.

7. Sevgi Temelli Yaklaşım: Kur'an okumaya eûze-besmele ile başlanır. Bir sûre hariç Kur'an'ın bütün sûreleri besmele ile başlamaktadır. Besmelede Allah Teâlâ'nın "Rahmân" ve "Rahîm" sıfatlarının geçmesi, Rahmân sûresinin ilk iki ayetinde "Rahmân olan Allah, Kur'an'ı öğretti" buyrulması, Kur'an eğitim ve öğretiminde merhamet, şefkat ve sevgi temelli bir eğitim anlayışı ile öğrencilere yaklaşılması hususunda önemli bir işarettir. Bu sebeple Kur'an öğretiminde öncelik dersin ve hocanın sevdirilmesine verilmelidir. Hocasını ve dersini seven öğrenci severek öğrenecek ve derslere ilgi gösterecektir. Bunun için de kolaylaştırmak, merhametli olmak ve yumuşak davranmak esastır. Öğretmen baskıcı, kaba ve sert olmamalıdır. Öğrencileri korkutmadan, nefret ettirmeden, onların derse ilgisini çekecek ve öğretmene ülfet etmelerini sağlayacak bir yaklaşım sergilemelidir.

9 Ebû Dâvûd, Salât, 355.

10 Rihâb, Muhammed Müfid Şakakî, Hilyetü't-Tilâveti fi Tecvidi'l-Kur'an, (Terc. Fatma Yasemin Mısırlı), Guraba yay. İstanbul, 2012, s. 75,

11 Sâd Sûresi, 29. âyet.

12 Muhammed Sûresi, 24. âyet.

2. KUR'AN ÖĞRETİMİNDE TEMEL METOTLAR

Türkçe’de “usûl, yol, yöntem, tarz” gibi anlamlara gelen “metod” kelimesi Fransızca’dan dilimize geçmiştir. Kelimenin anlamlarından hareketle metodu, Öcal şöyle tarif etmektedir: “Ulaşılmak istenilen hedefe en emin ve kestirme yollardan varmak için önceden bilerek ve şuurlu bir şekilde planlanmış ve programlanmış yoldur.”¹³ Her ilmin öğrenilmesinin ve öğretilmesinin bir metodu vardır. Eskilerin ifadesiyle “usûl asıldan evveldir”. Sahip olunan bilginin bir yöntem ve usûl ile öğretilmesi esastır. İnsanlığa İslam’ın mesajını ulaştırmayı emreden “ Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış”¹⁴ ayeti metodun önemine dikkat çekmektedir. Ayet-i kerimede geçen “hikmet” kavramını metod açısından özellikle incelemek gerekir.

Her ilmin öğretiminde kullanılacak genel öğretim metotları olduğu gibi özel öğretim metotları da vardır. Genel öğretim metotları, daha çok bütün derslerde uygulanabilecek genel nitelikli gayeleri, metotları, kuralları, ders araçlarını ve tekniklerini, değerlendirme usûllerini açıklar. Özel öğretim metotları ise herhangi bir dersin ayrı ayrı konularını, amaçlarını, ilkelerini, araç ve gereçlerini, ders anlatım metod ve tekniklerini açıklar.¹⁵

Kur’an-ı Kerim dersinin öğretiminin kendine has öğretim metotları vardır. Geleneksel yönü de olan bu metotlar asırlardır Kur’an öğretiminde ve eğitiminde kullanılmaktadır. Kur’an öğretiminin olmazsa olmazı olarak ifade edebileceğimiz özel öğretim metotlarını maddeler halinde zikrederim:

1. Sema’: İlim tahsil etmenin önemli yollarından birisi olan sema’ metodu, işitme ve duyma yoluyla öğrenme/öğretme metodudur. Bu usûlde hocanın okuması ve öğrencinin dinlemesi esastır. Peygamberimiz Kur’an’ı ilk defa sema’ metodu ile Cebrail (a.s.) den almıştır. Ashabına da bu metotla öğretmiştir. Kıraat kitaplarında ısrarla ifade edilen “خذ من أفواه المشايخ” “Bunu üstadların ağzından alınız”¹⁶ ifadesi ve “fem-i muhsinden azhzetmek” ifadesi sema’ metoduna dikkat çekmektedir. Sema’ metodunda hocanın okuması ve öğrencinin telakki yoluyla hocasının okuduğu şekliyle harfleri, kelimeleri ve ayetleri öğrenmesi ve kavraması gerekir. Bu esnada öğrenci pür dikkat hocasını dinlemeli, etrafla ilgisini kesmeli ve mutlak bir teslimiyetle hocasını takip etmelidir.¹⁷

Kur’an öğretiminde harflerin mahreçlerinden telaffuzu, dudak talimi ve doğru sesin verilmesi esastır. Kur’an öğrenirken kârî ve mukrî (okuyucu ve okutucu) vasfına sahip, hocasını dikkatle dinleyen öğrenci harflerin en güzel ve doğru telaffuzunu kavrayabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da hocayı dinlerken öğrencinin harfleri nasıl telaffuz ettiğini gözlemleyebilmesidir.

Kur’an okuma tarzı ve tavrı da oluşturmak için iyi bir dinleyici olmak esastır. Eskilerin söylediği “kulak kırılmadan ağız kırılmaz” ifadesi sema’ metodu ile hocadan dersin çok iyi alınması gerektiğine işaret etmektedir. Dinleme esnasında aynı tavır üzerinde yoğunlaşma işi daha da kolaylaştıracaktır. Sürekli farklı okuyuşları dinlemek ise işi daha da zorlaştırır.¹⁸

13 Öcal, Mustafa, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2001, s. 189.

14 Nahl Suresi, 125. ayet.

15 Öcal, Mustafa, a.g.e., s.191.

16 Karaçam, İsmail, Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, İFAV Yay., İstanbul, 1996, s. 173.

17 Tetik, Necati, Kur’an Tilâvetinin veya Kıraat İlminin Öğretilmesi Usûlleri, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9. sayı, Erzurum, 1990, s. 239.

18 Eğin, Osman, Kur’an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri, Etkili Din Öğretimi, Tedef Yay., Ed. Şaban Karaköse, İstanbul, 2010, s. 604.

Hocanın okuyup öğrencinin dinlemesi usûlüne Sahâbe, Tâbiîn ve Etbâu't-Tâbiîn devirlerinde başvurulduğu gibi, bundan sonraki devirlerde de başvurılmaya devam etmiştir. Sema' usûlünü ferdî olarak uygulayanlar olduğu gibi toplu olarak uygulayanlar da olmuştur. Yedi kıraat imamlarından İmam Kisâî'nin bir kürsü üzerine çıkarak Kur'an'ı baştan sona okuması ve ellerindeki Mushafarla öğrencilerinin onu dinledikleri ve vakf ve ibtida yerlerini işaretledikleri meşhurdur.¹⁹

Bugün hâlâ geçerliliğini koruyan bu metotta hocanın tüm öğrenciler tarafından görülebilecek bir yerde oturması, öğrencileri halka halinde veya "U" düzeninde oturtması, sınıfın durumuna göre sesini ayarlaması, gerektiğinde mikrofon kullanması, tilâveti esnasında öğrencilerini gözlemlemesi gerekir. Öğrenciler tarafından hatalı okunma ihtimali olan veya telaffuzu zor olan kelimeler birkaç defa tekrar edilmelidir.

2. Arz: "Bir şeyi sunma, bildirme ve gösterme" anlamına gelen arz; Kur'an kıraatinde öğrencinin hocasına ders okuması için kullanılan bir kavramdır. Kur'an öğretiminin temel metotlarından olan bu usûlün uygulanışı da sema' gibi Peygamberimize kadar uzanır. Her yıl Ramazan ayında Peygamberimizin o zamana kadar vahyedilen ayetleri Cebrail (a.s.)'a arz etmesi ve vefat ettiği yılın Ramazan ayında ise baştan sona Kur'an'ın arzının iki defa gerçekleşmesi²⁰ Kur'an kıraatinde arzın önemini ortaya koymaktadır. Peygamberimiz, Kur'an öğretiminde arz metodunu çok etkin olarak uygulamıştır. Başta vahiy katipleri olmak üzere Kur'an tilavetinde önde gelen sahâbilerden yazdıklarını ve ezberlediklerini kendisine okumalarını istemiştir.²¹

Arz metodunda hocanın öğrencisini dikkatle dinlemesi, hatalı okuyuşlarında hatasını düzeltmesi için kendisine fırsat vermesi, düzeltilmediği takdirde kelimenin veya harfin doğrusunun telaffuz edilmesi gerekir. Öğrencinin okuyuş esnasında dikkatinin dağılmaması için hataları not edilip okumasını tamamladıktan sonra söylenebilir. Hatta yanlış telaffuz edilen harf ve kelimelerin, tecvidli okuyuşların doğrusu okununcaya kadar öğrenciden birkaç defa tekrar etmesi, gerektiğinde doğru ve yanlış birkaç defa tekrar ederek aralarındaki farkı hissetmeleri sağlanabilir.

19 Tetik, Necat, a.g.m., s. 241.

20 Arza, DİA, c. 3, s.446,

21 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'an, 33.

Kur'an dersinde öğrencilerin okuyuşları dinlenirken onların yaptıkları hatalar kendi Mushaflarında işaretlenir. Tekrar eden hataları bildirmek için de farklı işaretler kullanılabilir.²² Örneğin öğrencinin ilk yanışında * işareti, aynı hata tekrar ettiğinde □ işareti, üçüncü tekrarda ise "!" işareti kullanılabilir. Böylece hatanın kaç defadır tekrar ettiği de bilinmiş olur

Kur'an öğretiminde öğrencinin okuma becerisini, kavrayış düzeyini ve tecvitleri uygulama durumlarını, ezber dinlemede ise ezberinin kuvvetini ölçmek için önemli bir yeri olan arz metodunun uygulanmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunların başında hocanın öğrenciyi dikkatle dinlemesi ve hiçbir mahreç, telaffuz, tecvit ve hareke hatasını kaçırmaması gerekir. Olabildiğince öğrenciler tek tek dinlenilmeli, gerek görüldüğünde grup halinde okumalarına da imkan tanınabilir. Grup okuyuşlarını dinlerken öğrencilerin yakınında olup yanlış okumalarının önüne geçilmelidir.

3. Eda: Lügatte "yerine getirme, borç ödeme" anlamlarına gelen bu kavram Kur'an kıraatinde "tilâvet esnâsında harflerin hakkını vermek, gereği gibi okumak" için kullanılmıştır. Aliyyü'l-Karî'den edâ kavramı ile ilgili şu söz nakledilmektedir: "Tilâvet ara vermeksizin Kur'an okumak, eda ise kıraat hocanın ağzından çıkar çıkmaz almak ve onu hocanın huzurunda tekrar etmektir."²³

Kıraat taliminde etkin olarak kullanılan edâyı Kur'an öğretiminde hocanın öğrettiği şekliyle tekrar etmek ve harflerin hakkını vererek öğretildiği şekilde okuyabilmek olarak ifade edebiliriz. Kısa fâsıllar halinde, ayetlerin bölümlerinin parçacı bir yaklaşımla öğretilip tekrar edilmesi şeklinde gerçekleşen edâ usûlü öğrencinin derste ilerleme kesbetmesinden sonra azaltılabilir. Burada asıl olan hocanın öğrettiği doğru telaffuzun öğrenci tarafından anında kavranılması ve tekrar edilerek pekiştirilmesidir. Müşâfehe yoluyla öğretilen okuma şeklinin öğretildiği gibi alınması gerekmektedir.

Kur'an öğretiminde istenen hedefin gerçekleşmesi için hocanın vasıflı bir kârî olması ve en doğru okuyuşu kavratması gerekir. Aksi takdirde öğretilen yanlışlıkları düzeltmek zaman alacak ve çok zor olacaktır. Çünkü hatalar hafızaya yerleşirse düzelmesi zor olacaktır. Bu sebeple ilk düzeyde Kur'an öğreten hocaların kıraati çok iyi olmalıdır.²⁴

4. Koro Çalışması Yapmak: Kur'an öğretiminde koro çalışmasının özel bir yeri vardır. Koro çalışması, öğrencileri aktif olarak derse katan ve öğretmenden doğru okuyuşu defalarca yapmasını sağlayan bir sistemdir. Koro çalışmasının önemini vurgulayan Çollak şunları söylemektedir: "Bu uygulamanın sağladığı katkı şudur: Her öğrenci okumaya iştirak eder. Katılım nedeniyle öğrencilerdeki okuyamama heyecanı her geçen gün daha da azalır. Öğrencide kendine güven oluşur. Koro hâlinde okuyuş esnasında âdeta her öğrenci okunan bölümlerin tamamını öğretmenine okumuş ve ondan dinlemiş olur. Öğretmenden gelen doğru sesler telaffuz edile edile öğrencinin hâfızasına yerleşir. Toplu okuma öğrencileri hep ders ile meşgul etmiş olur. Kısa zamanda çok öğrenciyi defalarca okuma ve onlardan dinleme imkânını vermek sûretiyle öğretmenin işini kolaylaştırır."²⁵

Koro çalışmalarında öğretmenin ayakta olması ya da tüm öğrenciler tarafından görülecek bir yerde oturması sınıf veya grup yönetimi/hakimiyeti açısından önemlidir. Öğretmen koro okuyuşu ile okutacağı sayfayı veya sûreyi önceden çalışmalı, hangi harf ve kelimeler üzerinde özenle durması gerektiğini belirlemelidir. Koro çalışmasında yeri geldikçe öğrencilere tek tek veya küçük gruplar halinde tekrarlar yaptırılmalıdır. Koro çalışmalarının daha sağlıklı olması için özel sınıfların oluşturulması veya sınıfların ses yalıtımının yaptırılması faydalı olacaktır.

22 Enes, Uner, Hafızlık Risalesi, Yasin Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 53.

23 Tetik, Necati, a.g.m., s. 243.

24 Hasan, Ömer Halil, a.g.m., s.

25 Çollak, Fatih, a.g.m., s.136.

5. Harf Talimi Yapmak/Yaptırmak: Kur'an kelimelerini oluşturan harflerin doğru telaffuzu doğru ve düzgün kıraat açısından çok önemlidir. Harflerin yanlış telaffuzu anlamın değişmesine sebep olur. Halbuki kelâm-ı ilâhînin indirildiği gibi okunması gerekir. Kur'an öğretiminde sık sık başvurulması gereken metotlardan biri de harf talimi yapmaktır. Tashih-i Hurûf çalışması olarak adlandırılan bu çalışmada aslolan Kur'an harflerini telaffuz ederken Mehâric-i Hurûf veya Sifât-ı Hurûfa uygun olarak okumaktır. Bunları doğru telaffuz etmek için de harf talimi esastır.

Harf talimi yapılırken öncelikle kısa ve öz bir şekilde harflerin mahrecinden ve bu mahreçten çıkarken aldığı sıfattan kısaca bahsedilmelidir. Sonra da bahsedilen harf mahrecinden çıkarılarak okunur ve okutulur. Nazari bilgilerin ayrıntısı verilmeksizin en kolay şekliyle harflerin mahreçlerinden telaffuzu kavratılmaya çalışılır. Kur'an öğretiminde "Talim usûlü" nün temeli olan bu çalışmada harfler üzerinde çalışmak bir yapı ustasının duvarı örmeye başlamadan önce taşların sivrilerini, yumrularını alıp duvara uygun hâle getirmesine benzer. Bunun üzerine de tecvid kuralları bina edildiği zaman sıhhatli ve doğru bir okuyuş ortaya çıkar.²⁶

Harf taliminde önce tek tek tüm harflerin mahreçleri açıklanır, görüntülü olarak mahreç bölgeleri ve harflerin çıkış şekli gösterilerek sıfatı belirtilir. Sonra da tüm Kur'an harfleri önce üstün, esre ve ötre hareke ile telaffuz edilir. Akabinden sırayla tüm harfler cezimli, şeddeli ve medli olarak okunur. Koro halinde okuyan öğrenciler yeri geldikçe tek tek dinlenir.

6. Tecvid Öğretiminde Nazariyatı ve Uygulamayı Birlikte Vermek: Tecvid, Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun olarak doğru ve güzel okumayı öğreten bir ilimdir.²⁷ Bu yönüyle hem nazariyatı hem de tatbikâtı içermektedir. Medlerin ölçüsü, gunne ve idgamların miktarı ve yapılışı teorik bilgilerin verilmesi yanı sıra uygulama ile de gösterilmelidir. Kur'an öğretiminde bu dengeye riayet edilmeli her bir tecvid kuralı için olabildiğince fazla örnek verilerek okunuşu gösterilmelidir. Aynı kuralın tarifi ve uygulanışı öğrenci tarafından tekrar edilmelidir.

Tecvid konuları öncelik ve çok kullanılış sırasına göre öğretilmeli, mesela, tenvin ve sakin nûn'un hükümleri medd bahislerinden önce verilmelidir. Öğrenci med işaretini görerek muttasıl mı, munfasıl mı, lâzım mı olduğunu bilmeden de uzatarak okuyabilir. Fakat ihfâ, idgam ve iklab için aynı durum söz konusu değildir. Kaidelerini bilmeden bunları yeterince uygulayamaz.²⁸

Kur'an eğitimi alan her öğrenci ana hatlarıyla tecvid kavramlarını bilmeli, hangi uygulamayı niçin yaptığını izah edebilmeli ve gerektiğinde bahsi geçen tecvidi bir başkasına öğretebilmelidir. Bu açıdan tecvid öğretiminde kolay, anlaşılır ve sade bir dil kullanılmalı ve öğretilen bilgilerin kalıcı olması için sık sık tekrarlar yapılmalıdır. Öğrencilerin uygulamaları üzerinde hassasiyetle durulmalı, eksiklikler varsa tamamlanmalıdır.

26 Pakdil, Ramazan ve diğerleri, Tecvid Notları, İstanbul, 2009. s. 25-26.

27 Çetin, Abdurrahman, Kur'an Okuma Esasları, Emin Yay., Bursa, 2007, s. 76.

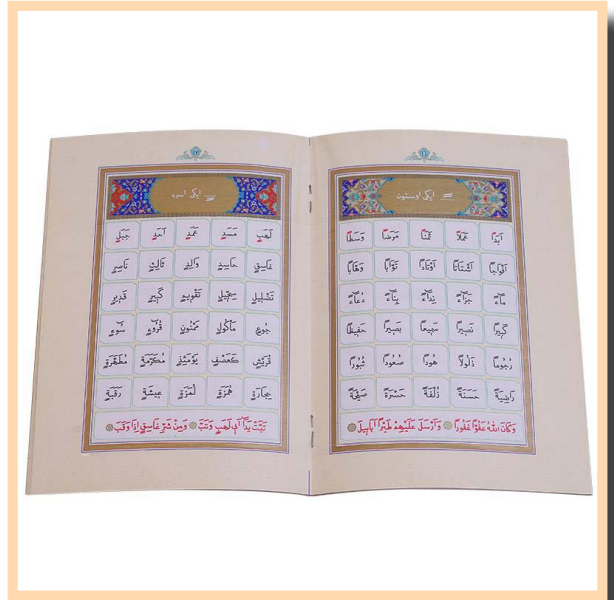
28 Adıgüzel, Mehmet, Kur'an Öğretim Metotları ve Öğreticilik Vasıfları, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl, 2003, Sayı, 19, s. 214.

3. YENİ ÖĞRETİM SİSTEMİNDE KUR'AN-I KERİM ÖĞRETİMİ/EĞİTİMİ

Kur'an öğretiminin vazgeçilmez ilke ve metotlarını kısaca belirttikten sonra burada önemli bir husus da zikretmekte fayda mülhaza etmekteyim. Özellikle 2012-2013 Öğretim yılında ortaokul 5. sınıf öğrencilerine ve Lise 1. sınıflara Kur'an-ı Kerim dersini seçme imkanı verilmesiyle örgün öğretim sisteminde bu dersin öğretiminde izlenecek yöntemlerin önemi daha da artmıştır. Beşinci sınıf öğrencilerine verilen Kur'an-ı Kerim derslerinde öğretmen arkadaşlarımızın 10-12 yaş grubundaki çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimlerini dikkate alarak bir eğitim vermeleri gerekmektedir. Bu çağlardaki çocuklar, çocukluk dönemlerinin son yıllarında en mutlu çağlarında bulunmaktadır. Öğrenmek ve oynamak onlar için ayrı bir zevktir. Soru sormaya meraklıdır. Teşekkür ve takdir görmekten, onore edilmekten çok mutlu olurlar.

Kur'an-ı Kerim derslerinde onları devamlı motive etmek, öğrenme heyecanlarını ve isteklerini canlı tutmak çok önemlidir. Planlı ve programlı şekilde çok fazla ödev vermeden, okuyacakları yerleri sınıfta olabildiğince fazla tekrar ederek derste öğretmeye çalışmak gerekir. Tahtaya yazılan ve ya yansıtılan elif-bâ alıştırmaları, dua ve Kur'an sûrelerinin bölümleri öğretmen tarafından kelime kelime okunmalı ve hemen peşinden öğrencilerden koro halinde veya gruplar halinde tekrar etmeleri istenmelidir. Sonra da bireysel olarak öğrencilere sorularak okuyuşları dinlenmeli ve tatlı bir üslûb ile biraz da sürece yayarak hataları düzeltilmelidir. Hata yapan veya yanlış okuyan öğrenciler arkadaşları içinde asla mahcup edilmemeli, teneffüslerde veya uygun zamanlarda kendileriyle bireysel olarak ilgilenilmelidir. Bu hususta, yazımızda belirtilen öğretim adımlarının dikkatle takip edilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Elif-bâ öğretiminde tüm harflerin üstün, esre, ötre, med, tenvin, cezimli ve şeddeli okunuşları sınıfta kor çalışması ile tekrar edilerek pekiştirilmelidir. Bu çalışma öğrencilerin hareketleri ve harflerin sıfat ve mahreçlerini daha iyi kavramalarını sağlayacaktır.

Kur'an-ı Kerim derslerinde gerektiğinde drama, grup oyunları, koro okuyuşları, sahne sunumları gibi etkinliklerden yararlanmalı, çalışma kağıtları, resim, bulmaca, afiş gibi eğitim materyallerinden yararlanılmalıdır. Talim Terbiye Kurulunca hazırlanan programda tecvid konuları sonraki sınıflara bırakılmıştır. Fakat öğretmenlerimiz ana hatlarıyla, detaylara girmeden kısaca tecvid uygulaması eğitimi/ öğretilimi yapabilirler. Kendileri ise, tecvidli okuyuşu asla ihmal etmemelidirler.

Kur'an-ı Kerim öğretmeni sevecen, tatlı dilli, güler yüzlü ve sabırlı davranmalıdır. Bu derste ki olumsuz bir tavrın Kur'an'a ve dine karşı şuuraltına yerleşen, olumsuz bir bakış olacağı unutulmamalıdır. Kur'an-ı Kerim öğretiminde lafız ve mânâ bütünlüğüne dikkat edilmeli ve anlam öğretimi üzerinde de durulmalıdır. Yeni hazırlanan Kur'an-ı Kerim Öğretim programı bu anlamda hem mânâ hem de muhtevâ öğretimi de içermektedir. Kur'an-ı Kerim dersini alan öğrenciler onu indiği gibi okumalı ve indiriliş gayesini kavrayabilmelidir.

4. KUR'AN-I KERİM ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM VE TEKNİKLER

Kur'an-ı Kerim, insanlığın kurtuluşu için, kulların ihtiyaçlarına göre en son gönderilen ve kıyamete kadar da hükmü geçerli olan ilahî kitaptır. Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'i, bize okumuş, öğretmiş ve onun getirdiği hayat ölçülerini bizzat uygulayarak açıklamıştır. Bir Müslüman'ın Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifesini beş maddede özetleyebiliriz: Öğrenmek, okumak, anlamak, uygulamak ve başkalarına öğretmek.

Asr-ı saadetten itibaren Müslümanlar Kur'an'ın en doğru şekilde okunmasına ve sonraki nesillere aktarılmasına özel bir önem vermişlerdir. Kur'an eğitiminin verimliliği, ders hocasının nitelikliliği ve kullandığı yöntemlerle doğru orantılıdır. Bu sebeple Kur'an eğitiminde, ancak mânevî motivasyonu çok iyi, öğrencilerle güzel iletişim kurabilen, dersin özel öğretim yöntemlerini iyi bilen vasıflı öğretmenler başarılı olabilirler.

Her ilmin kendine mahsus öğretim yöntemleri olduğu gibi Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmenin ve öğretmenin de özel yöntemleri vardır. Kur'an-ı Kerim'i Arapça'nın fonetiğine uygun olarak öğrenmek ve okumak ancak bu yöntemlerin iyi bilinip uygulanmasıyla mümkündür. Kur'an öğreniminde kulağa hitap çok önemlidir. Harflerin mahreçlerinin ve telaffuzlarının iyi bir okuyucudan dikkatli bir şekilde dinlenerek kavranılması gerekir. Kur'an-ı Kerim eğitimi, hoca merkezli bir eğitimidir. Kimse bir hocanın kendisinden ya da sesinden duymadan Kur'an okumayı doğru bir şekilde öğrenemez ya da okuyamaz. Kur'an-ı Kerim'i, "Fem-i Muhsin" (iyi bir okuyucu) diye vafedilen bir hocadan dinleyerek, onun okuyuş şeklini kavrayarak, müşâfehe (Talim) usûlü ile ders alarak öğrenmek gerekir. Kaset ve CD lerden de öğrenirken durum böyledir. Dinlenen bölümleri dikkatli bir şekilde tekrarlayıp hocanın okuyuşuna benzetmek önemlidir.

Biz bu bölümde Kur'an öğretiminde yöntem ve teknikler üzerinde duracak, çeşitli etkinliklerle verimli bir Kur'an öğretimi için nasıl bir eğitim yapılabileceğini kademe kademe anlatmaya çalışacağız. Bu çalışmayı kaleme alırken hocalarımızdan gördüklerimiz, meslektaşlarımızın uygulamaları ve çoğunlukla da meslekî tecrübelerimizden istifade edilmiştir. Bizim niyetimiz, az da olsa Kur'an öğretiminde uygulanan yöntem ve tekniklerin kayda geçilmesi, sonraki nesillere aktarılması ve Kur'an eğitimi veren hocalarımızın uyguladıkları yöntemlerin bir mukayesesini sağlamaktır. Mesleğe yeni başlayan hocalarımıza da bazı tecrübeleri aktarabilmektir.

Mesleğinde maharetli, bir ömür Kur'an'a hizmet ederek yüzlerce "Hafız ve Ehl-i Kur'an" yetiştiren hocalarımızın bu yöntemlerden daha güzelleriyle eğitim yaptıklarından hiç şüphe yoktur. Bizim niyetimiz bu alandan yapılabilecek daha vasıflı çalışmalara bir basamak olabilmektir. Kur'an-ı Kerim öğreten hocalarımızı ve ilmiyle, malıyla, canıyla ve hizmetleriyle kendilerini bu yola adayan mü'minleri hayırla ve rahmetle yâd eder, bu küçük çalışmanın Rabbimizin kelâmı Yüce Kitabımız Kur'an'a hizmette küçük de olsa bir katkısının olmasını temenni ederiz... Tevfik Allah'tandır...

A. ELİF-BÂ ÖĞRETİMİ

Kur'an öğreniminde/öğretiminde birinci basamak elif-bâ öğretimidir. Elif-bâ öğretiminde harflerin doğru ve düzgün telaffuzla öğretimi çok önemlidir. En önemlisi de harflerin isimleri üzerinde çok durmadan üstün, esre ve ötre ile harflerin okunuşlarını uygulayarak okutmaya başlamaktır. Çünkü harflerin isimlerini öğrenen öğrencilerin harekeli okuyuşa geçmeleri çok zor olmaktadır. Öğrenci, harfi "Cim" diye öğrenince "ج ج ج" diye okumakta zorlanmaktadır. Harfleri hareketlerle birlikte kavrayan öğrencilerin okumaya geçmesinin daha kolay ve çabuk olduğu bir çok defa gözlemlenmiştir. İlk derste (أ ا ا), (ب ب ب), (ت ت ت) şeklinde öğretilerek başlanabilir. Ya da bütün harfleri önce "üstün" hareke ile okunuşu (أ ب ت ج) kavratılır. Sonra "esre" ile, sonra da "ötre" ile bütün harflerin okunuşu kavratıldıktan sonra yine (أ ا ا), (ب ب ب), (ت ت ت) şeklindeki okunuşu geçilebilir. Aynı hareketlerle harflerin başta, ortada ve sonda yazılışları pekiştirildiğinde okumak kolaylaşacaktır.

Başka bir yöntem olarak bütün harfleri isim olarak değil de ses olarak öğretmek de olabilir. Bugün ilköğretim okullarında birinci sınıflarda okuma-yazma öğretilirken bu yöntem uygulanmaktadır. Bu konuda bir sınıf öğretmeni ile de görüş alışverişinde bulunulabilir. Seslerin öğretiminden sonra hareketlerin öğretimine geçilebilir.

Elif-bâ öğretiminde kelimelerin, öğretici tarafından yüksek sesle, net olarak telaffuzuna da ağırlık verilmeli ve öğrencilere kulak aşinalığı kazandırılmalıdır. Mahreç yakınlığı olan harfler tahtaya yazılarak özellikle seslendirilmeli ve yazı ile de gösterilmelidir. Şimdi de Elif-bâ öğretim sürecinde hangi uygulamaların olabileceğini görelim ²⁹ :

1. Sınıf ortamında bütün öğrencilere aynı Elif-bâ okutulur.
2. Elif-bâ öğretiminde yazı çalışmalarından da destek alınır.
3. Harflerin elif, ba, cim, sad, ayn gibi isimlerini öğretme üzerinde fazla yoğunlaşmadan hareketlerle okunuşu (sesli okumaya-sesi fark ettirmeye) geçilir.
4. Hareketlerle beraber harflerin başta-ortada ve sonda yazılışları da öğretilir.
5. Kelime öğretimine geçildiğinde harflerin önce ayrı ayrı, sonra da bitişik yazılışları gösterilir.
6. Cezm öğretilirken bütün harflerin cezimli okunuşu yapılır. Alfabe tahtaya yazılarak (أب إ ب أ ب إ ب) şeklinde harekeli elif ile okutulur. Bu esnada harflerin mahreçleri doğru, açık ve net bir sesle telaffuz edilerek koro çalışması yapılır. Sonra da örneklerle geçilir.
7. Şeddelerin öğretiminde aynı sistem kullanılır. Önce tahtaya yazılan alfabe üzerinden bütün harfler şeddeli olarak (أَبْ إِبْ أَبْ إِبْ أَبْ إِبْ) şeklinde harekeli bir elif ile okutulur. Harflerin mahreçlerinin iyi kavratılması için yüksek sesle ve doğru telaffuzlarla koro çalışması yaptırılır. Sonra da örneklerle geçilir.
8. Medlerin öğretiminde harflerin mahreçlerini ve medleri daha güzel kavratmak için önce bütün harfler elif, vav ve yâ medli olarak (أ إي أو بآ بي بو) şeklinde okutulur. Koro çalışması yapılır. Sonra da örneklerle geçilir.
9. Hareketler, cezm, şedde ve medlerle ilgili örnek alıştırmalarla konular iyice kavrandıktan sonra tenvin konusuna geçilebilir.
10. Vav ve yâ şeklinde yazılan elif, zamir, el takısı, okunmayan elif ve elif-lam, uzatma işaretleri (Med işaretleri) ve mukattaa harflerinin öğretimiyle elif-bâ tamamlanır. ³⁰

²⁹ Kur'an öğretimi için son zamanlarda yapılan bir çalışma olarak MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim ders kitabı; etkinliklerle Kur'an öğretmeyi hedefleyen bir kitap örneği açısından incelenebilir.

³⁰ Yukarıdaki bölümde zikredilen yöntem ve öneriler, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basılan İnteraktif-görüntülü CD ve Elif-bâ'da uygulanmıştır. Hazırlanan görüntülü-İnteraktif Kur'an-ı Kerim öğretim CD'lerinde Yrd. Doç. Dr. Fatih ÇOLLAK'ın ses ve görüntüsü yer almaktadır.

"Kur'an Eğitim Programı" adı verilen bu çalışmanın birinci CD sinde Elif-bâ, Namaz duaları, Namaz Tesbihâtı, Fatiha Sûresi, Bakara 1-5. ayetler, Ezan Duası, Tekbir, Kelime-i Şehadet, Kelime-i Tevhid ve Salât-ı Ümmiyye Arapça metniyle beraber görüntülü olarak okunmaktadır. Ayrıca Ezan-Kâmet ve Bakara Suresi 1-61. ayetlerin Arapça metinlerini takip ederek dinlemek mümkündür. Tecvit öğretimi örnek uygulamalarla yer almaktadır.

Bu programın ikinci ve üçüncü CD leri ise Ensar Neşriyat tarafından basılmıştır. Bu iki CD de Arapça orjinal metinleriyle ve mealleriyle beraber görüntülü olarak Namaz Sureleri, Duha-Humeze arası sûreler, örnek aşırı, Yâsin, Mülk ve Nebe Sûreleri, sesli ve görüntülü okuyuşla yer almaktadır.

11. Elif-bâ kitabındaki örnekler ve alıştırmaların hepsi olmasa da bir kısmı koro çalışmasıyla okutulur. Bu çalışmayla öğrencilerin Kur'an okumaya alıştırılması ve telaffuzlarının düzeltilmesi sağlanmış olacaktır.
12. Öğrencilerin Kur'an okumaya geçme heyecanlarını canlı tutmak için namaz dua ve sureleri üzerinde fazla durmadan Fatıha ve Bakara 1-5. ayetlerden okuma çalışmalarına başlanılır. (Gerek görülürse sadece namaz duaları elif-bâ'dan okutulabilir.) Bu ilk okuyuşlarda öğretmen her bir kelimeyi koro çalışmasıyla okutur. Sonra da aynı yere kendilerinin çalışmalarını ister.
13. Elif-bâ'yı bitirip yüzünden okumaya başlayan öğrencilere kolaylık olması için daha önceden çok dinledikleri ihtimaline binaen Yasin suresinden başlatmak da iyi bir yöntem olabilir. Böylece Kur'an'ın çok okunan bir suresine çalışmaları ve ileride de daha kolay okumaları mümkün olacaktır.
14. Elif-bâ okuturken harfleri mahreçleriyle beraber düzgün kavratmaya dikkat edilir. Bunun için de harf talimi yaptırılır. Harflerin mahreç ve telaffuzlarının iyi kavranılabilmesi için bu çalışma önemli bir adımdır. Harflerin cezimli, medli ve şeddeli okunuşları ara sıra koro halinde tekrar edilir. Öğrencilere de tekrarlatılarak mahreçlerin iyice kavranılıp kavranılmadığı kontrol edilir. Harflerin mahreç ve telaffuzlarının düzgün öğretilmesinde eğitim CD'lerinden yararlanır.
15. Harflerin mahreç ve telaffuzlarını öğretirken bazı harf gruplarının öğretimine özen gösterilir. Bu harflerin okunuşları iyi kavratılır. Özellikle şu üç harf grubu üzerinde dikkatle durulmalıdır.

(ح خ ه) (ذ ز ظ) (ث س ص)

16. Elif-bâ öğretimi sürecinde Kur'an-ı Kerim'i öğrenme ve okumanın faziletiyle ilgili hadisler okunup kısaca yorumlanabilir ve öğrenciler Kur'an okumaya teşvik edilebilir.

YAZ KUR'AN KURLARI İÇİN ÖZEL ELİF- BÂ

Ülkemizin şartlarını göz önüne aldığımızda, Kur'an-ı Kerim okumayı bilenlerin çoğunun, Kur'an eğitimi ilk defa yaz kurslarında almaya başladıklarını görürüz. Çocukluğumuzda, hepimizin yolunun Kur'an-ı Kerim öğrenmek için mutlaka bir yaz kursuna uğramış olması da bunun en güzel göstergesidir. Son yıllarda, özellikle ilköğretim çağındaki öğrenciler, çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlerle de desteklenen yaz kurslarına yoğun ilgi göstermektedir. Velilerin bu kurslardan beklentisi, çocuklarının öncelikle Kur'an okumayı öğrenmeleridir. Bu sebeple, heyecanla başlayan yaz kurslarının hedeflerinden biri, çocuklarımızdaki Kur'an öğrenme sevdasını diri tutmak, bir diğeri de velilerin beklentilerine cevap vermek olmalıdır. En önemlisi de Yaz Kursu bitmeden Kur'an okumaya başlatıp yüzüne okumayı geliştirebilmektir.

Yaz Kurslarına gelen ve henüz elif-bâ'yı tamamlayamadan kurstan ayrılan bir çok öğrenci olabildiği gibi Kur'an okumaya geçip pekiştirmeye fırsat bulamadan da ayrılanlar olmaktadır. Bir sonraki yıl yine elif-bâ dan başlayan bu çocukların Kur'an öğrenmeye olan ilgileri azalmaktadır. Bu sebeple Yaz Kur'an kurslarına gelen öğrencilerin daha kısa sürede Kur'an öğrenmelerini sağlamak için Yaz Kur'an Kursları için özel hazırlanan bir elif-bâ okutulmalıdır.

Tecrübeler göstermiştir ki, elif-bâyı kısa sürede ve sağlıklı bir şekilde bitirip Kur'an okumaya geçmek, çocuklarımızın Kur'an okuma heyecanlarını sürdürmede önemli rol oynamaktadır. Kur'an öğrenmek isteyenlerin iki hafta gibi kısa bir sürede Kur'an okumaya başlamalarının hedeflendiği, 10 Derste Kur'an öğretmeyi esas alan Yaz Kursları için kısa bir elif-bâ, üyesi olduğumuz bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.³¹

31 Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basılan CD'li elif-bâ'nın özenle kısıltılarak özeti şeklinde hazırlanan bu Elif-bâ, DEM-Ensar neşriyat tarafından neşredilmiştir.

B. YÜZÜNE KUR'AN OKUMAYI GELİŞTİRMEK

Elif-bâ'yı tamamlayıp Kur'an okumaya yeni başlayan öğrencinin moral ve desteğe çok ihtiyacı olur. Kelimeleri birbirine bağlarken zorlanabilir. Bu bölümde hoca çok okuyacak öğrenci de çok tekrar edecektir. Koro okuyuşuyla çalışılırken bazen aynı kelimelerin okunuşunu tek tek de dinlemek gerekir. Bu seviyede öğretim yapılırken tam bir sayfayı değil de birkaç satırı defalarca okutarak, okumayı geliştirmek öncelikli hedef olmalıdır. Bu süreçte yapılabilecek önemli uygulamalar şöyledir:

1. Kur'an-ı Kerim okumaya geçen öğrencilere Kur'an'ın ilk sayfalarından satır satır yüzüne okuma çalışmaları yaptırılır.
2. Azâmî üç satırı, kelime kelime veya birkaç kelime halinde koro okuyuşu ile talim usulüyle okutulur.
3. Öğrencilerin aynı satırları yaklaşık 15-20 defa okumalarını sağlar.
4. Birkaç sayfa bitinceye kadar aynı metot uygulanır. Öğrenciler belirli bir seri okuyuşa ulaştıkları tespit edildikten sonra "üç satır" sınırı beş satıra çıkarılır ve aynı metotla yapılacak olan yüzüne çalışmaları bu kez beş satır üzerinden yürütülür. Bu şekilde okutmaya bir süre devam edilir.
5. Daha sonra öğrencinin durumuna göre yarım sayfaya geçilebilir. Yarım sayfayı çok okuma metodu öğrencinin okuma hızına göre bir müddet devam ettirilir.
6. Yarım sayfayı güzel okuyan öğrenci artık bir sayfaya geçirilir. Koro okuyuşu ile çalıştırılıp öğrencilerin ders dışı en az on defa okuyarak derse gelmeleri sağlanır.
7. Kalabalık sınıflarda öğrenciler arasında gruplar oluşturup kendi içlerinde birlikte çalışmaları ve birbirlerini dinlemeleri sağlanabilir. her bir öğrenciyi dinleme fırsatı olmayacağı takdirde bir ya da yarım sayfa okuyuşlarını tamamen dinlemek yerine bir miktar dinlemek okuma seviyelerini ve derse hazırlık durumlarını ölçmek için yeterli olacaktır.
8. Sınıf içerisinde öğrencilere okutulurken her bir ayeti farklı bir öğrenciye okutarak okunan bölümlerin devamlı takip edilmesi sağlanabilir. Yüzüne okumalarda derste kimin okuyacağı kur'a ile ya da hocanın seçtiği sıraya göre olursa öğrenciler kendilerini her an derse hazırlıklı olmak durumunda hissederler. Bir ayet dahi olsa olabildiğince çok öğrenci derste okutulur. Bir öğrenciye tam sayfa ayırıp diğer öğrencilerin okumasına zaman yetmemesi gibi bir duruma düşülmesinden sakınılır.

C. YÜZÜNE KUR'AN OKUMAYI HIZLANDIRMAK (SERİ OKUMAK)

Kur'an-ı Kerim'i takılmadan seri okuyabilmek için hızlı okumayı geliştirmek gerekir. Bu kademedeki en çok dikkat edilmesi gereken "az yeri çok defa okumak" ve okuma hızını yükseltmektir. Bu uygulamayı bir süre devam ettirmede sabır ve azim göstermektir. Çünkü başlangıçta okuma hızı gelişmiyor gibi algılanabilir fakat bir süre devam edildikten sonra kolaylıkla seri okuyuşun gerçekleştiği görülecektir. Harfleri tam tanıyamadan, hızlı okuyuşu kavrayamadan öğrencilerin tecvitli okumakta zorlandıkları akıldan çıkarılmamalıdır. İstisnalar olabilir fakat öncelikle öğrenciler hızlı okuyuşu kavramalıdır. Bu süreçteki uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yüzüne okumayı geliştiren öğrencilere "çok sayfa okutmak yerine aynı sayfayı çok defa okutmak" tercih edilir. Çalıştığı bölümü-yarım sayfa da olabilir- en az 20 defa okuması istenir. Öğretmenin defterine öğrencinin her bir okuyuşu için hangi tarihte, hangi sayfayı, kaç defa okuduğu ve kendisine not olarak ne takdir edildiği mutlaka öğretmenin defterine not edilir. Böylece öğrencinin okuma süreci hoca tarafından takip edilmiş olur. Bir süre bu çalışmaya devam edilirse iyi bir netice alınacaktır.
2. Bir süre sonra "Dakikalı okuyuş"a geçerek öğrenciler arasında tatlı bir yarış başlatılır. Buna göre sınıf seviyesini dikkate alarak belirli bir sürenin altında okuyan öğrenciler şampiyon ilan edilebilir. Günün şampiyonları belirlenebilir. Öğrencilerin hangi gün, kaç dakikada okuduğu öğretmenin defterine kaydedilir. Dakikalı okuyuşta öğrenci seviyesini belirlemek için aşağıdaki veriler örnek bir puanlama olarak alınabilir.

- a. Bir tam sayfayı 1-30 saniye arasında okuyana pekiyi
 - b. Tam sayfayı 1:30-2:00 saniye arasında okuyana iyi
 - c. Tam sayfayı 2: 00- 2:30 saniye arasında okuyana orta
 - d. Tam sayfayı 2: 30 saniye ve daha aşağısında okuyana zayıf not takdir edilebilir.
3. Hızlı okuma çalışmaları, ezber okumaları ve tertil ile yüzüne okutma çalışmaları devam ederken de paralel olarak sürdürülebilir. Bu çalışma diğerlerine mani olmaz. Öğrenciler dakika tutarak birbirlerini de dinleyebilirler. Önemli olan “yüzüne takip çizelgesiyle” belirli bir kıvama gelinceye kadar bu çalışmayı devam ettirmektir.
4. Daha verimli bir çalışma için öğrencilere aşağıdaki gibi bir çalışma kâğıdı –yüzüne takip çizelgesi- verilebilir. Verilen çizelgede 20 günlük bir zaman dilimi olursa öğrenci her bir sayfayı 20 defa okursa, yirmi günde 400 sayfa okumuş olur. Aynı sayfayı defalarca okuduğu için kelime ve ayetlere aşinalık kazanacaktır. Belirli bir sayıda okumaları ve okudukları sayıyı kaydetmeleri istenir. Bunun en büyük faydası da öğrencinin kendi gelişimini takip etmesini ve daha düzenli çalışmasını sağlar. Bu çalışma öğrenci velisinin gözlemlemesine de yardımcı olur. Sınıfa getirilen “yüzüne takip çizelgelerini” öğretmenimiz toplar ve her öğrencinin okuyuşu ile ilgili kısa değerlendirmeler yazar. Tekrar kendisine iade eder. Öğrencinin okuduğu sayı ve sınıftaki süresi öğretmenin defterine kaydedilir.

Yüzüne takip çizelgeleri için iki örnek çizelgenin başı:

..... KUR'AN KURSU
KUR'AN-I KERİM DERSİ YÜZÜNE OKUMA ÇİZELGESİ

Adım ve Soyadım :

Okuduğum Sayfa	Öğretmenimin Okumamı İsteddiği Sayı	İlk Okuyuşumdaki Süre	Toplam Okuduğum Sayı	Son Okuduğumdaki Süre	Değerlendirme

..... KUR'AN KURSU
KUR'AN-I KERİM DERSİ YÜZÜNE OKUMA ÇİZELGESİ

Adım ve Soyadım :

Okuduğum Sayfa	İlk Okuyuşumdaki Süre	Toplam Okuduğum Sayı	Son Okuduğumdaki Süre	Tecvitli Okuduğum Sayı	Manasını okuyup okumadığım	Değerlendirme

“Mermeri delen suyun çokluğu değil, sürekliliğidir.”

5. Hızlı okumayı kazandırmada öğrencinin okuma hızına göre okuma sayısı farklı verilebilir. Okuma sayısı her öğrenciye aynı sayıda verilmek zorunda değildir.
6. Çok okuyuş ve dakikalı okuyuş metodu uygulanırken ev ödevi vermeden önce koro okuyuşu ile sayfa en az bir defa çalışılır.
7. Sınıfta öğrenci sayısı çok olursa her bir öğrenciyi tek tek dinlemek mümkün olmayabilir. Bu durumda kalfa sisteminden ya da grup çalışmalarından yararlanılır. Öğrenciler birbirlerinin okuyuşlarını dinleyebilirler.

D. DOĞRU VE DÜZGÜN OKUMAYI GELİŞTİRMEK (TECVİTLİ OKUMA)

Bu bölüm, doğru ve güzel Kur'an okumayı kavratmak, tecvit kurallarına uygun olarak güzel Kur'an okumayı öğretebilmek için neler yapılabileceğini içerir. Kur'an'ı doğru, tecvitli ve güzel okumayı çabuk kavramanın en önemli yolu olabildiğince fazla talim çalışması yapmakla ve hocayı iyi dinlemekle mümkündür. Bunun yanında CD destekli çalışmak da öğrenme sürecini hızlandırır. Bu süreçte neler yapılabileceğini şöyle sıralayabiliriz:

1. Önceleri Arapça'nın fonetiğine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuyabilmek için harf talimine ağırlık verilir. Harfler tahtaya yazılarak cezm, şedde ve med harfleriyle koro çalışmasıyla okutulur.
2. (أَبُّ ابُّ أُبُّ اِبُّ اُتُّ اُتُّ اُتُّ اُتُّ) (أَبُّ ابُّ أُبُّ اِبُّ اُتُّ اُتُّ اُتُّ اُتُّ)
Özellikle de aşağıdaki metotlar uygulanarak talim çalışması yapılır.
3. Yüzünden okunacak bölüm önce hoca tarafından ağır ağır bir defa okunur ve tutulan (idgam-gunne) ve uzatılan (medler) yerleri öğrenciler kurşun kalemle işaretlerler. İkinci bir adım olarak öğrencilerin seviyesine göre kısa bölümler halinde hoca okur, öğrenciler koro hâlinde tekrar ederler. Arada bir öğrencilere tek tek veya küçük gruplar hâlinde okutularak düzgün telaffuz edip etmediklerini kontrol edilir.
4. Vakit kalırsa bu sayfayı okumak isteyen öğrencilerden ayet ayet dinlenir.
5. Ertesi günkü derste bütün öğrencilerden bu sayfadan okudukları bölümler hataları düzeltilerek dinlenir.
6. İmkânlar ölçüsünde yüzüne okunan veya ezberlenecek olan bölümler CD veya kaset ortamında öğrencilere verilir. Böylece evde, yolda veya boş zamanlarında devamlı dinlemelerine, düzgün öğrenmelerine, kulak aşinalığı kazanmalarına ve ezberlemelerine yardımcı olunur.
7. Kur'an-ı Kerim'i doğru, düzgün ve tecvitli okumayı öğrenmenin en güzel yolu öğrencinin öğretmenini taklit etmesinden geçer. Doğru bir telaffuz ancak mâhir bir okuyucu "fem-i muhsin"den öğrenilir. Kur'an dersinin "hoca merkezli" olmasının sırrı da buradadır. Elbette bu durum öğrenci merkezli anlayışa aykırı değildir. Çünkü Kur'an kıraatinin sanat yönü de vardır. Bir hocadan veya üstad'dan talim edilmesi şarttır. Bu sebeple öğreticinin sınıfta talim üzere çokça okuması ve öğrencilerin de çokça tekrar etmesi gerekir. Hocanın okuyuşunu, ağız ve dudak hareketlerini öğrenciler pür dikkat takip etmelidir. Hoca ayetleri kısa öğrencilerin kavrayabileceği kadar kısa bölümler halinde hatta bazen kelime kelime okumalıdır. Bu şekilde hoca, aynı bölümü birkaç defa okumalı; öğrenci hocanın ilk okuyuşunu dinlerken mushafa, ikinci okuyuşta hocasına dikkatle bakmalı, üçüncü okumayı da kendisi yapmalıdır.

8. Yüzüne ve ezber derslerinde -şartlar uygun olursa- öğrenciler kendi okuyuşlarının ses kaydını yaparlar. Ses kayıtlarını dinleyerek hatalarını tashih etmeye çalışırlar. Bu etkinlik Kur'an okumadaki gelişim süreçlerini çok daha iyi gözlemlmelerini sağlar. Bu çalışma öğretmenin desteği ile yapılır ve öğrenciye hataları fark ettirilirse öğrencinin okuma seviyesinde kısa sürede ilerleme kaydettiği görülecektir.

E. TECVİD ÖĞRETİMİ

Kur'an-ı Kerim'i tecvitli olarak okumak ve okutmak bir Kur'an hocasının üzerinde durması gereken en önemli husustur. Tecvit konularının anlatımında sade, kolay ve anlaşılır bir dil kullanmak gerekir.³² Maksat kavram ezberletmek veya ayrıntılara boğmak olmayıp temel kavramlarıyla beraber kuralları öğretip uygulamaya ağırlık vermektir. Şu da unutulmamalıdır ki Kur'an öğrencisi, hocasından öğrendiği gibi okuyacak ve başkalarına da öğretecektir. Öğretirken de onun okuyuş tarzı, üslûb ve yöntemlerinden yararlanacaktır. Tecvit öğretiminde kural ve uygulama dengesi iyi korunmalıdır. Hafız olduğu halde uyguladığı kuralları anlamayan veya anlatamayan ya da bütün kuralları bildiği halde uygulamayı iyi yapamayan öğrencilerin varlığı bu anlamda düşündürücüdür. Şimdi iyi bir tecvit öğretimi sürecinde neler yapılabileceğini görelim:

1. Tecvit konuları peyderpey, kısa ve özlü bir şekilde anlatılır. Bu kısa anlatımlar öğrencilere sınıfta yazdırılır veya fotokopi olarak verilirse daha kalıcı olur. Ya da ders kitabındaki metinler esas alınarak konular işlenir. Tecvit öğretiminde Kur'an kursu veya lise seviyesi öğrencileri için çok lüzumlu olmayan ya da seviyesinin üstünde olan ayrıntılara girilmez. (Medd-i Lazım'ın çeşitleri, Medd-i Ârız'ın vecihleri gibi)
2. Öğretilen tecvit kuralıyla ilgili örnekler verilir. Sonra da bu örnekler üzerinde adım adım kural açıklanır ve uygulaması yapılır. Tahtaya yazılan örnekler veya yansıtılan Kur'an sayfası üzerinde de öğrencilerin adım adım açıklama yapması ve tecvitli olarak okuması istenir.
3. Anlatılan tecvit konularıyla ilgili sınıfta Kur'an-ı Kerim'den örnekler buldurulur. Bulunan örnekler öğretmen tarafından okunur. Öğrencilerden de okumaları istenir. Bir sonraki ders için yeni örneklerin bulunması, yazılması ve sınıfta okunması ödev olarak istenebilir.
4. Tecvit öğretiminde şekil ve çizimlerden olabildiğince yararlanılır. Konuların anlatımında aşağıdaki gibi bölümlere ayrılarak, tahtaya çizilen şekil üzerinde bir anlatım yapılabilir. Buradaki amaç ana hatlarıyla tecvit konularını öğrencinin algılamasını ve bir bakışta görmesini sağlamaktır.

TECVİDİN BÖLÜMLERİ

1. MEDLERLE İLGİLİ OLANLAR
2. TENVİN VE SAKİN NUNLA İLGİLİ OLANLAR
3. SAKİN MİMLE İLGİLİ OLANLAR
4. İDĞAMLAR
5. RA HARFİNİN HÜKÜMLERİ
6. KALKALE, ZAMİR, LAFZATULLAH VE SEKTE
7. VAKIF İŞARETLERİ
8. OKUNUŞU ÖZEL OLAN KELİMELER

Yukarıda belirtilen sekiz ana başlık üzerinden temel tecvit konularını işlemek kolay olacaktır. Belirtilen bölümler kısa, öz, şekillerle, etkinliklerle ve örneklerle açıklandığında kolay bir tecvit öğretimi yapılabilir.

32 Bkz. Sade ve kolay bir dille tecvit anlatımı için MEB İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim ders kitabı.

5. Tecvit öğretiminde bulmaca ve testlerden yararlanılabilir. Sınıfa asılmak üzere bir tecvit tablosu da hazırlanabilir. Test sorularını ve bulmacaları öğrencilere hazırlamak konuların öğrenciler tarafından özümsemesinde çok faydalı olacaktır.
6. Tenvin ve sakin nunla ilgili tecvit konularını anlattıktan sonra, tahtaya Arap alfabesinin bütün harfleri yazılır. Tenvin ve sakin nunla ilgili her bir tecvit kuralı için bir şekil (kare, daire, dikdörtgen, üçgen, altıgen vs.) belirlenir. Aynı tecvit kuralı ile ilgili harfler aynı şekil içerisine alınır. Sonra da şekillerin içindeki harflerin, hangi tecvit kuralının harfleri olduğu sorulur. Böylece öğrencilerin zihninde harflerin hangi tecvit kuralıyla ilgili olduğu geometrik şekillerle kodlanmış olacaktır. Bu etkinlikten sonra sakin nun (نون) ile hocanın okutmasıyla koro çalışması yapılarak bütün harflerin okunuşu tecvitli olarak gerçekleştirilir.
7. Yüzüne ve ezber çalışmalarda bazen okunacak sayfa veya surenin çalışma kağıtlarına yazılması ve Medd-i tabii hariç bütün tecvitlerin gösterilmesi ve tariflerinin yapılması istenir. Öğretmen bu çalışma kağıdını alır, inceler ve geri verir. Kavranılamayan tecvitler varsa işaret koyar ve eksikliklerin tamamlanmasını ister. (Bu çalışmada öğrenciler tekrardan kaçınmak için numara sistemini kullanabilirler. Her yeni tecvite bir numara verirler. Aynı tecvitle ilgili örnek geldikçe de numarayı kelimenin altına yazmakla yetinirler. Altına da dipnot sistemi gibi tecvitin adını ve tanımını yazarlar).
8. Kur'an öğreticisi sınıfta tecvit konularından yüzüne veya ezber okuma zamanlarında bazen sözlü yoklamalar da yapabilir.
9. Tecvit öğretimi tamamlanınca Kur'an-ı Kerimden bir sayfanın fotokopisi verilerek yazılı yoklama veya etkinlik çalışması yapılır. Öğrenci bu sayfadaki tecvitleri gösterir. Sayfa arkasına da bütün bu tecvitlerin tanımını kısaca yazar. Hükümlerini bildirir. Öğrenciler sınıf içi etkinliklerde bu sınav veya çalışma kağıdını aralarında değiştirirler ve birbirlerinin eksiklerini bulmaya çalışırlar. Bu çalışma onların daha dikkatli olmalarını, konuları daha iyi kavramalarını sağlayacaktır.
10. Öğrencilerin de yardımıyla A4 veya A5 kağıtlarına tecvit afişleri hazırlanabilir. Konun başlığı ve bir örneği uzaktan da görülecek şekilde boyalı kalemlerle yazılır. Yüzüne veya ezber okumalarda öğrenci tecvit hatası yaptığında hocası tarafından afiş gösterilerek uyarıda bulunulur. Bu etkinlikte ders daha zevkli, tecvit uygulama hatasının düzeltilmesi ise daha kalıcı olacaktır.
11. Öğrencilere tecvit konuları dağıtılarak ilgili konunun uzmanı olmaları görevi verilir. Sınıf içerisinde arkadaşlarının hatalarını bulmaları istenir. Uzmanlar 10. madde de geçen etkinliğin afişlerini de hazırlayabilirler.

EZBER ÇALIŞMASI YAPMAK VE EZBERLEMEK / EZBERLETMEK

Ezberlemenin Kur'an eğitiminde özel bir yeri vardır. Kur'an hafızlığı tamamen ezbere dayanır. Namazlarımızda okuduğumuz sure, ayet ve duaları ezberden okuruz. Her müslümanın namaz kılacak kadar Kur'an'dan bir bölümü ezberlemesi ve namazda okuması gerekir. Ezber kabiliyeti çok iyi olanlar ve onu kullanmayı bilenler Kur'an kıraatinde daha başarılı olabilmektedir. Kur'an ezberinde / ezberletilmesinde başarılı olmak için ezberleme yöntemlerini iyi bilmek, uygulamak, koro okuyuşunu çok uygulamak ve öğrencinin ezber okuyuşlarını itina ile dinleyerek hatalarını tashih etmek gerekir. En önemlisi de yüzünden okumayı geliştirerek ezberlemeye zemin hazırlamaktır. Bu bölümde Kur'an dersindeki ezber sürecinin çeşitli etkinliklerle nasıl sürdürülebileceğini göreceğiz:

1. Ezberlenecek sure veya bölümler sınıfta hoca tarafından birkaç defa okunur. Okunan bölümlerde tecvit kuralı gereği uzatılan (medli) ve tutulan (ihfa-idgam, iklab) olan yerleri kurşun kalemle işaretlerler
2. Ezberlenecek bölüm öğrencilere koro çalışmasıyla doğru bir şekilde öğretilir. Bu tür bir çalışmayla öğrencilerin derse katılımlarının sürekliliği sağlanabileceği gibi ezberlerin de en az hata payıyla ders içinde yapılması mümkün olacaktır. Koro çalışmasıyla Kur'an öğretiminde çok önemli bir yeri olan kulağa hitap, üst düzeyde gerçekleşmiş ve sûrelerin-duaların büyük bir bölümünün ezberlenmesine katkıda bulunmuş olacaktır.
3. Koro okuyuşu sırasında öğretmen, okunan kelimeleri veya kısa bölümleri öğrencilere tek tek ya da grup olarak tekrar ettirir. Böylece öğretmenimiz, onların kavrayış düzeyini ve düzgün okuyup okuyamadıklarını kontrol eder.
4. Koro okuyuşu sonunda ayet ayet veya ezberletilecek bölümün tamamı bazı öğrencilere okutulur. Sonra da öğrencilerin çalışılan bu yeri belirlenen bir tarihe kadar ezberlemeleri istenir.
5. Dua ve surelerin ezberletilmesinde uygun şartlarda şöyle bir yöntem de kullanılabilir. Ezberlenecek dua veya kısa sure tahtaya yazılır. Dört-beş defa koro çalışmasıyla birlikte okunur. Sonra da baştan, sondan ya da aralardan kelimeler silinerek öğrencilerin koro okuyuşu yapmaları istenir. Böylece daha dersteyken ezberlemelerine zemin hazırlanmış olur.
6. Ezberletirken sınıf içi etkinlik olarak bir başka yöntem de şöyledir : Öğrenciler birkaç gruba ayrılır. Varsa her gruba ezberlenecek sûreyi ya da duayı iyi bilen bir öğrenci yerleştirilir. Sınıf içerisinde bir zaman verilerek öğrencilerden ezber çalışmaları istenir. Sonra da koro halinde gruptan ilgili bölümü ezberden okumaları istenir. Öğrenciler gruplarının toplu okuyuşu ile cesaretlenecekler, arkadaşlarının seslerinin yardımıyla okumaya çalışacaklardır.
7. Öğrenciler ezberlerini saf ve duru bir zihinle, sakin bir mekanda, önce ayet ayet ezberlemeli sonra da birleştirilerek bir bütün halinde ezbere okumaya çalışmalıdır. Ezberledikten sonra da en az on defa ezberden okuyarak ezberlerini pekiştirmeleri tavsiye edilir.
8. Ezberlenen bölümü öğretmen dinlerken öğrencinin hatalı okuduğu yerleri onun mushafında veya (önceden çalışma kağıdına ya da defterine yazmışsa) yazılı bir metinde işaretler ve bu hatalarını düzeltmesini ister.
9. Ezberlenecek sure veya bölümlerin daha düzgün öğrenilmesi için öğrenciler tarafından çalışma kağıdına anlamlarıyla beraber yazılması ve kelimelerin altında var olan tecvitlerin gösterilmesinin istenmesi güzel olur. Bu arada bir konuyu da hatırlatmakta fayda vardır. Öğrencilerin ezberlerini, tercih ettikleri tek bir kitaptan veya mushaftan yapmaları tavsiye edilir. Farklı yazı hatları ve Mushaflar zihin dağınıklığına sebep olabilir.

10. Ezber çalışmalarında başarılı öğrenciler diğer öğrencileri beklemeden sıradaki ezber bölümlere geçebilirler.
11. Önceki sınıflarda ezberlenen ayetlerin ve surelerin tamamı, sonraki sınıflarda fırsat buldukça yeni ezberlerle birlikte tekrar ettirilir.
12. Ezberletilecek bölümler CD veya kasetten dinletilir. Öğrencilerin evlerinde dinlemeleri istenir. Tahtaya yazılarak veya ekrana yansıtılarak koro çalışması ile sınıfta çalışmasına ağırlık verilir.
13. Ezberlenen dua ve sûrelerin anlamı aynı mealden veya kitaptan öğretilir. Etkinlik olarak sınıf gruplara ayrılarak bir gruptan ayetin Arapça'sını diğer gruptan da anlamını koro halinde okumaları istenebilir. Ezberlenen ayet ve surelerin anlamından sınav yapılması Kur'an'ı anlama etkinliği olarak güzel olur.
14. Ezberleme yöntemleri öğrenciden öğrenciye değişebilir. Fakat bir takım temel yöntemlerde birlik olabilir. Bu açıdan sınıf içerisinde ezberleme yöntemleri üzerine bir tartışma ve konuşma yapılabilir. Öğrencilere bu konuda rehberlik yapılır. Tebliğimizin sonunda ezberleme yöntemiyle ilgili bir metin vardır. Uygun görülürse fotokopi ile çoğaltılıp öğrencilerin istifadesine sunulabilir.
15. Öğrencilerin durumuna göre namaz surelerinin mealleri ezberletilebilir. Bu surelerin kısaca tefsirleri işlenebilir. İbadetlerdeki bilinç ve huzur açısından bu çalışma çok faydalı olacaktır.

F. KUR'AN EĞİTİMİNDE VERİMLİLİK VE KALİTE

Kur'an eğitiminde verimliliği artırmanın en önemli şartı ders hocasının kendisini geliştirmesi, okuyuşunu güzelleştirmekten geri durmaması, öğrencileriyle güzel iletişim kurabilmesi, teknolojik imkanları dersine uyarlayabilmesi ve dersinin özel öğretim yöntem ve tekniklerini güncellemesiyle mümkündür. Kur'an hocası bilmelidir ki öğrenme ve öğretme sürecinde her an yenilikler olmaktadır. Ders içi etkinliklerle, eğitim araç ve gereçleriyle eğitim-öğretim ortamının zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu bölümde verimli bir Kur'an eğitimi için ne tür çalışmaların yapılabileceğine dair bazı görüşleri sunacağız:

1. Kur'an hocasının defterinde öğrencilerinin listesi olur. Öğrencinin yüzünden ve ezberden her derste okuyuşları kaydedilir. Puan verilerek veya özel işaretlerle öğrencilerin durumları not edilir. Bu çalışmayla Kur'an okumadaki gelişim süreci öğretici tarafından gözlemlenmiş olacaktır.
2. Bazı dersleri, özellikle de talim ağırlıklı dersleri okul mescidinde veya uygun bir mekanda öğrencilerin halka halinde bulunduğu koro uygulaması ile işlemek güzel olur.
3. Kur'an-ı Kerim okumayı ve öğrenmeyi teşvik ve dersi sevdirmek için "Kur'an okumak, öğrenmek ve bazı sureleri okumakla" ilgili hadisler öğrencilere yazdırılabilir ve açıklaması yapılabilir.
4. Yüzüne ve ezber derslerinde yeri geldikçe bazı ayetlerin anlamı açıklanır.
5. Bazı sure ve ayetlerin tefsiri başarılı ve kabiliyetli öğrencilere araştırma ödevi olarak verilebilir. Kısa ve özlü cümlelerle sınıfta anlatmaları istenebilir.
6. Yüzüne okunan bölümlerin anlamını öğrenciler okuyup neler anlatıldığını beş-on maddede özetleyebilirler. Meal ve tefsir çalışmalarında, grup çalışması veya gruba araştırma ödevi de verilebilir.
7. Her dönem veya her yıl için Kur'an-ı Kerim'le ilgili okunacak bir kitaplar seçilir ve okutulabilir.
8. Kur'an hocası "en iyi müfettiş öğrencidir" ilkesinden hareketle ders işleyiş yöntemiyle ve öğrencileriyle iletişimiyle ilgili onların yazılı değerlendirmelerini alır. Öğrencilerinden gelen görüşleri dikkate alır.
9. Yüzüne, ezber ve tecvit derslerinde daha verimli olmak için mümkün olursa kalfa usulünden yararlanılabilir.
10. Kur'an kıraatinde öğrencileri toplum huzurunda okumaya alıştırmak ve kürsü tecrübesi kazandırmak için mescitte, salonda veya sınıfta mikrofonla okumaları organize edilebilir. Bu etkinlikle öğrenci derse ilgi duyacak, daha çok çalışacak ve daha dikkatli okuyacaktır.
11. Derslerde fırsat buldukça Sahabe-i Kiram'ın Kur'an ezberlemesi ve okumasıyla meşhur olanlarının ve meşhur kıraat imamlarının hayatlarından bahsedilebilir.
12. Yine fırsat buldukça öğrencilere farklı hafızların örnek okuyuşları dinletilir ve öğrenciler güzel Kur'an okumaya teşvik edilir.
13. Kur'an eğitiminde emeği geçen üstadların veya Kur'an kıraatıyla ülkemizde ve dünyada meşhur olan hocaların ve hafızların hayatlarını anlatan kitap ve CD lerden istifade edilebilir. Öğrencilerimiz bu kitapları okuyarak ve CD leri izleyerek Kur'an-ı Kerim'e ve öğrenip - öğretmeye daha fazla ilgi göstereceklerdir.
14. Erkek öğrenciler arasında olduğu gibi kız öğrenciler arasında da güzel Kur'an okuma yarışmaları yapılabilir. Bu çalışma sınıf içinde de yapılabilir.
15. Hafız öğrencilerin hafızlığını kuvvetlendirecek çalışmalar yapılır. Bunun için de her hafta en az bir iki cüzden sınav yapılabilir.
16. Kur'an-ı Kerim dersinin daha verimli olması için cami, Kur'an Kursu veya İmam Hatip Liselerinde özel bir Kur'an sınıfının olması (Kıraat Laboratuvarı) çok güzel olur. Bu sınıfta tecvitlerle ve Kur'an'la

ilgili afişler, tablolar, tecvit şeması, Kıraat imamlarının hayatlarının yazılı olduğu tablolar. Kur'an öğrenme, öğretme, okuma ve anlama ile ilgili ayet ve hadisler, Meşhur Kur'an üstad ve karilerinden CD ve kasetler gibi ders materyalleri, bilgisayar ve projeksiyon gibi araç ve gereçler bulundurulur. Öğrenciler sınıfa girdiğinde kendilerini Kur'an'ın manevi ikliminde hissederler. Derse daha güzel motive olurlar.

17. Görev yaptığımız kuruma ve öğrencilerimizin durumuna göre çevremizde bulunan emekli, görevli veya bu işin ehli hocaefendilerle diyaloga geçip mutlaka öğrencilerimizin özel ders almaları sağlanabilir. Bu anlamda çalışmaları olan ve özel dersler verilen mekanlara da öğrencilerimiz yönlendirilmelidir. Bunun için organizeler yapılmalı, eğitime yardımcı olacak fahri öğreticilere mektupla öğrencinin okuyacağı ve çalışacağı alan bildirilmeli, öğrencilerin çalışmalarını düzgün bir kayıtla öğretmene bildirmeleri sağlanmalıdır. Hatta öğrencilerimizin öğrendiklerini camilerde uygulamaları konusunda yardım istenebilir. Müezzinlik ve yaşı müsaitse imamlık yapmaları konusunda müftülük yoluyla diyaloga geçilip uygulamalar yapmaları istenir. İmamlardan da öğrencilerin her bir görev için derecelendirmeler yapmaları istenir ve bu evraklar öğretilmekte toplanır. O da öğrencilerinin durumunu takip eder. Bu çalışmada öğrenciler, uygulamanın içinde olduğu için daha iyi yetişirler. Bu çalışmayla öğrencilerimiz okullarını ve yaptıkları görevlerini daha çok seveceklerdir.
18. Öğrencilerimizle ara sıra hatim okumaları organize edip sınıfta küçük ikramlarla duasının yapılması Kur'an-ı Kerim okumaya teşvik için güzel bir etkinlik olacaktır.
19. Kur'an eğitiminde verimliliği artıracak çalışmalardan birisi de öğretici / hoca tarafından dersi işleniş yöntem ve tekniklerini yazmaktır. Derslerin nasıl işlendiği, hangi öğretim yöntemleriyle nelerin öğretildiği yazılır. Derslerin işleniş ve etkinliklerle ilgili planlamalar ve akla gelen orijinal çalışmalar kayda geçilir. Uygulamaya konular. Ders içi uygulamalarımızı kaydetmek ve bizden sonraki meslektaşlarımıza aktarmak Kur'an öğretiminde verimlilik ve kalitenin artmasına katkı sağlayabilir.
20. Kur'an hocalarının derslerin işleniş ve içeriği üzerine meslektaşlarıyla yapacakları istişareler ve karşılıklı paylaşımlar dersin verimliliğinin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Derslerde kullanılan eğitim materyallerinin ve uygulanan etkinliklerin karşılıklı paylaşımı öğrencinin kalitesini yükseltecektir.

KUR'AN-I KERİM EZBERLEME'DE YÖNTEMLER

Hafızlık yaparken veya Kur'an-ı Kerim'den sureler ezberlerken aşağıdaki yöntemler uygulanabilir:

Ezbere başlamadan önce kalbî hazırlık için...

- Yüce Allah'ın sözlerinin ezberlendiği düşünülerek mânevî heyecan diri tutulur. "Ya Rabbi! Ben senin kitabının ayetlerini ezberlemek ve öğrenmek istiyorum, bana ezberlemeyi ve öğrenmeyi kolaylaştır" duası gönülden terennüm edilir.
- Zihnen ve kalben ezbere yoğunlaşmak ve mânevî heyecanı sağlamak için gerektiğinde iki rekat "Hâcet Namazı" kılınır, dua edilir ve istiğfar okunur.
- Ezbere başlamadan önce yapılması ve tamamlanması gereken işler varsa bir an önce tamamlanır. Zihni meşgul edecek şeylere fırsat verilmez. Buna rağmen şeytan vesvese verebilir. Zihni meşgul edecek problemleri akla getirerek var gücüyle çalışmaktan alıkoymaya çalışabilir. Bunun bir oyun olduğu bilinir, vesvese tuzağına düşmeyerek çalışmada kararlılık gösterilir. "Boşa uğraşma! Ne kadar işim olursa olsun bugün, bu saatte benim en önemli işim Rabbimin ayetlerini ezberleyip anlamaya çalışmaktır." denilerek ezbere devam edilir.
- Mânevî istekliliği canlı tutmak için Hadis-i Kudsîde buyrulduğu gibi Yüce Allah'ın "Kur'an'la meşgul olduğu için dua etmeye, bir şeyler istemeye fırsat dahi bulamayanlara, dua edip isteklerde bulunanlardan daha çok vereceği" müjdesi hatırdadır tutulur.
- Ezber çalışılan mekanın sade ve sessiz olmasına dikkat edilir. Sade bir mekanda gözleri ve zihni meşgul edecek şeyler olmaz ve Kur'an ezberlemeye yoğunlaşmak daha kolay olur. Bir de mümkün oldukça ezber yapılan mekan değiştirilmez. Çünkü yeni şeyler görmek dikkatleri dağıtır, gözü ve gönlü meşgul eder.
- Ezberlemeye başlayınca...
- Ezber yapmak için zihnin saf ve duru olduğu, karmaşık düşüncelerden arındığı, günün yoğunluğu ve yorgunluğunun olmadığı anlar tercih edilir. Bunun için de genellikle sabahları uygundur. Eğer, ezberlenecek bölümler bir gün öncesinden akşamleyin en az on defa okunur veya üzerinde biraz çalışılırsa daha iyi olur.
- JEzberleyecek bölümün mealı dikkatlice okunur. Biraz Arapça bilenler, meal yardımıyla da olsa tercümesi üzerinde çalışırlarsa çok güzel olur. Ezberlenen bölümlerin mealini bilmek, duygu ve zihin boyutunu canlı tuttuğu gibi Kur'an'ın anlaşılmasına da ışık tutar. Bu şekilde çalışmanın ezberlenen bölümleri kolay hatırlamaya da önemli katkısı olacaktır.
- Harflerin mahreç ve telaffuzlarının doğru ve düzgün olmasına, tecvit kurallarına dikkat edilir. Yanlış ezberlendiğinde veya tecvit kurallarına riayet edilmeden ezberlendiğinde sonradan düzeltmek çok zor olmaktadır. Bu hususta talim dersi olarak veya CD lerden yardım olarak çalışmalar yapılır.
- Devamlı olarak aynı hatla yazılmış Mushaf-ı Şeriften ve aynı hatla yazılmış yerlerden ezberlenilir. Çünkü gözler, ezberlenen bölümlerin fotoğrafını çeker ve hafızaya kaydedilmesine yardımcı olur. Aynı hatla ve sayfa düzeni ile kaydedildiği için de ezberlemek ve hatırlamak da çok kolay olur.
- Ezber yaparken hafif sesli okumaya özen gösterilir. Sesli çalışıldığında kulaklardan da yardım alınmış olur. Böylece ezberleme sürecine daha çok duyu organlarının desteği sağlanmış olacaktır. Görerek, okuyarak ve duyarak ezberlemek, süreci hızlandırdığı gibi hafızaya kaydı da sağlamlaştırır.

- Ezberlerken ayetler teganni ile yani hafif olarak makamlı bir şekilde okunmaya çalışılır. Burada aşır okuyuşu değil normal hızda okumak tercih edilir. Devamlı aşır okuyuşuyla ezber yapmak zor olduğu gibi, zamanı kullanmak açısından da iyi olmaz.
- Bir sayfa veya sure ezberlenmeye başlamadan önce mahreç, telaffuz ve tecvitine dikkat edilerek en az on defa yüzüne okunur. Dinleme imkanı varsa üç dört defa dinlenir.
- Yüzüne okuma işlemi tamamlandıktan sonra, ezberlenecek bölümden önce birinci ayet ezberlenir ve en az üç defa ezbere tekrar edilir. (Uzun olan ayetlerde vakıf işaretleri dikkate alınır.)
- İkinci ayet ezberlenir ve üç defa tekrar edilir. Ardından ezberlenen bu iki ayet üç defa tekrar edilir.
- Sonra da sıradaki ayet ezberlenir ve üç defa tekrar edilir. Ezberlenen üç ayet birlikte tekrar edilir. Aynı metot ezberlenecek bölüm bitirilinceye kadar uygulanır.
- Ayetlerin ezberlenmesi bu şekilde bittikten sonra ezberlenen bölümün tamamı en az on defa tekrar edilerek iyice pekiştirilir. Ezberim tamamdır düşüncesiyle bu pekiştirmenin ihmali çok yanlıştır. Çünkü hafızalara kayıt ancak bu çalışmayla olur.
- Ezberlenen bölümlerin her fırsatta ve özellikle de namazlarda okunması pekiştirmeyi kuvvetlendirecektir.
- Manasıyla beraber yapılan bu ezber çalışması; ayetlerdeki kurtuluş mesajlarına kulak vermeye, üzerinde düşünmeye, hayata taşımaya ve uygun zeminlerde insanlara ulaştırmaya vesile olacaktır.

Grafik Tasarım: Leyla YURTSEVER